

Sosiaali- ja terveysministeriö
Asia: VN/1646/2020

23.05.2023

Ihmisoikeusliiton lausunto sosiaaliturvakomitean välimietinnöstä

1. Sosiaaliturvalainsäädännön yhtenäistäminen (välimietinnön ehdotukset 1 ja 2)1.1 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset hakuajat ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä etuuksissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia etuuksien hakuajojen yhtenäistämällä voisi olla?

Sosiaaliturvajärjestelmä näyttäytyy useita etuuksia tarvitsevalle hakijalle monimutkaisena ja eri etuuksia koskevat päätökset hankalasti ennakoitavina. Tämä voi tutkitusti johtaa etuuksien alikäyttöön ja näin myös ihmisoikeuksien toteutumattomuuteen. **Valtion velvoite edistää jokaisen oikeutta riittävään sosiaaliturvaan ei rajoitu siihen, että järjestelmä on olemassa, vaan oikeuksien toteutuminen edellyttää sitä, että ihmiset tosiasialliset saavat ne etuudet ja palvelut, joihin heillä on oikeus.**

Ihmisoikeuksien ytimessä on niiden yhdenvertaisen toteutumisen turvaaminen. Tämän takia sosiaaliturvajärjestelmää ei voida suunnitella ns. "mediaanikansalaisen" näkökulmasta, vaan on priorisoitava kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten oikeuksiin pääsyn edistäminen. Perusturvan ennakoitavuus on erityisen tärkeää hakijan elämänhallinnan kannalta. Hakuprosessi ei saa olla niin kuormittava, että se asettaa heikompaan asemaan juuri ne ihmiset, joita järjestelmän pitäisi priorisoida ja kannatella.

Tämän vuoksi on tärkeää sujuvoittaa asiointia erilaiset esim. kielitaidosta, vammasta tai toiminnanohjauksen haasteista johtuvat toimintakyvyn rajoitukset huomioiden. Hakuprosessien, liitevaatimusten ja aikataulujen kuormittavuuden hahmottaminen on tärkeää. On kuitenkin todettava, että Ihmisoikeusliiton köyhyyttä kokeneiden ihmisten parissa tekemän työn sekä tutkimuksenkin perustella hakuajojen ongelmallisempina näyttäytyvät pitkistä käsittelyajoista johtuvat etuuksien maksujen viivästymiset. Ne voivat aiheuttaa ongelmia vuokrien ja muiden laskujen maksun kanssa ja pahimmillaan aiheuttaa etuuden hakijan velkaantumista.

1.2 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset tulo- ja palkkakäsitteet ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä tilanteissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia tulo- ja palkkakäsitteiden yhtenäistämällä voisi olla?

Valtion on edistettävä sosiaaliturvaoikeuden tosiasiallista toteutumista turvaamalla järjestelmän saavutettavuus erilaisista syistä haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten näkökulmasta. Tämä edellyttää, että etuuksien saantikriteerit ja hakuprosessit ovat helposti ymmärrettäviä ja läpinäkyviä.

Erilaiset tulo- ja palkkakäsitteet ovat ongelmallisia ihmisille, jotka tarvitsevat useita etuuksia, sekä niille, joilla on kieleen/kielitaitoon tai hahmottamiseen liittyviä vaikeuksia. Tulo- ja palkkakäsitteiden yhtenäistäminen voisi tehdä kokonaisuudesta käyttäjän näkökulmasta ymmärrettävämmän ja vähentää järjestelmän mielivaltaiseksi kokemisesta aiheutuvaa passivoitumista. Käsitteiden yhtenäistäminen voisi helpottaa pienten tulojen vaikutusten arviointia sekä toisaalta keventää hakuprosesseja, vähentäen byrokratia- ja kannustinloukkuja. Ihmisoikeusliiton kokemuksen perusteella tulojen muutosten vaikutusten ennakoimattomuuden aiheuttama

taloudellinen epävarmuus aiheuttaa lisäansioiden välttämistä, sillä se lisätyön vastaanottaminen vähentäisi välittömästi käytettävissä olevia varoja etuus oikeuden selvittämisen vuoksi jopa pidemmäksi ajaksi.

Välimietinnössä todetaan, että käsitteiden yhtenäistäminen voisi kuitenkin vaikuttaa etuuksien määräytymiseen ja tasoon. **Ihmisoikeusliitto korostaa, että YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien heikennyskiellon mukaisesti uudistuksessa on varmistettava, ettei muutoksilla ole negatiivisia vaikutuksia ennestään heikossa asemassa olevien ihmisten oikeuksien toteutumiseen. Tämän ehkäisemiseksi on muutosten vaikutukset eri ihmisiin ja ihmisryhmiin on arvioitava huolellisesti etukäteen.**

2. Toimeenpanon monimutkaisuus ja digitalisaation mahdollisuudet (välimietinnön ehdotukset 3 ja 4) 2.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 3 valmistelussa?

Viranomaisten yhteistyön ja tiedonkulun haasteet on laajasti tunnistettu ongelmana, joka tekee sosiaaliturvajärjestelmästä etuuden hakijalle hyvin kuormittavan. Ihmisoikeusliiton vaikuttajaryhmän jäsenet kuvaavat, kuinka ihmisen oletetaan itse hankkivan eri viranomaisia koskevaa tietoa tai välittävän sitä viranomaisten välillä. Tämä ei vastaa hyvän hallinnon periaatteita. Tähän tilanteeseen puuttuminen automaatiota hyödyntämällä onkin tärkeä kehityskohta. On kannatettavaa, että kehittämistarpeita ja vaihtoehtoja selvitetään.

Selvityksessä on keskeistä arvioida riskit eri syistä haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten asemaan ja ihmisoikeuksiin. On huolehdittava tietoturvasta ja ihmisten itsemääräämisoikeudesta omien tietojensa käytön suhteen. Myös automaation ja tekoälyn laajemman hyödyntämisen riskit yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta on selvitettävä huolellisesti, jottei tekoälyn käyttöön sisältyvä riski syrjivistä ratkaisuksista toteudu (ks. Amnesty Internationalin raportti: 'Xenophobic machines: Discrimination through unregulated use of algorithms in the Dutch childcare benefits scandal').

2.2 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 4 valmistelussa?

Digitalisaatio tarjoaa mahdollisuuksia vahvistaa sosiaaliturvaan liittyvien ihmisoikeuksien toteutumista tekemällä järjestelmästä ihmisen näkökulmasta helpommin hahmotettavan ja saavutettavamman. On hyvä, että tämän pohjaksi luodaan strategia. Tässä strategiassa on huomioitava yhdenvertaisuusnäkökulma ja digitalisaatioon liittyvä eriarvoisuuden lisäämisen riski. On varmistettava, ettei kukaan jää heikompaan asemaan siksi, ettei omaa digitaalisen asioinnin edellyttämiä taitoja, välineitä tai mahdollisuuksia niiden käyttämiseen.

Sosiaaliturvaoikeuden toteutuminen edellyttää valtiolta aktiivisia erityistoimia haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksiin pääsyn turvaamiseksi. Yhdenvertaisuuden takaamisen on oltava strategian keskiössä, eikä digitaalisen syrjäytymisen riskiin tule suhtautua kehittämistyössä sivuseikkana. Tämän vuoksi erilaisia ihmisiä ja ihmisryhmiä on kuultava strategian valmistelussa digitalisaatioon liittyvien haasteiden ja tuen tarpeiden identifioimiseksi. Myös automatisoitujen menettelyjen ymmärrettävyys ja kontrolloitavuus on turvattava.

Niille, joille sähköinen asioiminen ei syystä tai toisesta onnistu, pitää olla vaihtoehtoinen, tosiasiallisesti saavutettava palvelu. Jo nykyisellään pankkitunnusten puute rajaa etuuksien ja palvelujen ulkopuolelle monia kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia ihmisiä ja ihmisryhmiä, vaikka juuri heidän oikeuksiensa toteutumiseen tulisi erityisesti panostaa. Samoin Kelan puhelinpalvelujen maksullisuus on ongelmallista, sillä se voi tehdä palvelusta käytännössä saavuttamattoman niille köyhyyttä kokeville ihmisille, joiden oikeuksien toteutumiseen olisi kiinnitettävä erityistä huomiota.

Strategian tulee sisältää myös suunnitelma siitä, kuinka digitalisaatiota edistävien toimenpiteiden vaikuttavuutta asiakkaiden tilanteisiin ja yhdenvertaisuuteen tullaan systemaattisesti arvioimaan.

Ihmisoikeusliitto painottaa, että osana digitalisaation strategiaa tulee kehittää myös ennakoiva etuusehdotus, jotta varmistetaan ettei synny yhteiskunnalle kalliiksi tulevaa etuuksien alikäyttöä.

3. Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvät etuudet (välimietinnön ehdotukset 5, 6 ja 7)

3.1. Onko eri etuuksia ja eläkkeitä koskevien lakien työkyvyttömyyden käsitteissä epätarkoituksenmukaisia eroja ja jos kyllä, niin millaisia?

Eri lakeihin sisältyvät työkyvyn ja työkyvyttömyyden määritelmät poikkeavat toisistaan. Erityisen ongelmallisia ovat erot sairauspäivärahan, kuntoutustuen ja työkyvyttömyyseläkkeen käsitteissä, sillä ne aiheuttavat merkittävää etuuksien väliin putoamista ja ”väärälle etuudelle” joutumista. Kun sairauspäivärahauden päätyttyä edelleen sairas (ja työkyvytön) henkilö ei täytä kuntoutustuen tai työkyvyttömyyseläkkeen työkyvyttömyyskriteerejä, ei hän ole oikeutettu omaa tilannettaan vastaaviin etuuksiin vaan joutuu hakemaan työttömyysturvaa ja/tai toimeentulotukea.

Lain käsitteiden epäselvyyden lisäksi työkyvyn arvioinnin läpinäkyvyyttä voivat lisätä käytäntöä ohjaavat vakiintuneet toimintatavat. Työkyky ei ole yksiselitteinen lääketieteellinen diagnoosi, vaan perustuu arvioon. Ristiriitoja aiheutuu, kun hoitavan tahon, vakuutuslääkärin ja/tai asiakkaan oma arvio työkyvystä ei vastaa toisiaan. Erityisesti pitkäaikaistyöttömissä on tosiasiasa työkyvyttömiä henkilöitä, joiden toimintakykyä alentavia sairauksia ja vammoja ei ole huomioitu sairaus- ja työkyvyttömyysetuuksien ratkaisukäytännöissä. Tästä aiheuttaa toimeentulo-ongelmia ja estää ihmisiä elämästä ihmisarvoista elämää yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä.

Työkyvyttömyyseläkehakemusten hylkäysprosentti on noussut jo pitkään, ja on julkisella sektorilla yksityistä huomattavasti korkeampi. Työttömien voi olla vaikeampaa saada kunnollista lääkärinlausuntoa, sillä heillä ei ole pääsyä työterveyshuoltoon, jossa olisi osaamista juuri heidän ammattinsa kannalta oleellisen työkyvyn arvioimiseen, eikä heillä välttämättä ylipäänsä ole vakiintuneita hoitosuhteita. Työkyvyn arviointi on myös vaikeampaa, kun ei ole nykyistä tai välttämättä viimeaikaistakaan työtä, jonka vaatimuksiin hakijan työkykyä voitaisiin verrata. Näiden syiden vuoksi työttömänä olleet eivät välttämättä saa työkyvyttömyyseläkettä, vaikka terveydentilan perusteella siihen voisi olla aihetta. Pitkäaikaistyöttömien työkyvyttömyyshakemukset hylätään muita todennäköisimmin ja heidän onkin vaikeampaa päästä työkyvyttömyyseläkkeelle. Ihmiset palaavat harvoin työelämään sen jälkeen, kun heidän työkyvyttömyyseläkehakemuksensa hylätään.

Käsitteiden selkiyttämisen yhteydessä on tärkeää identifoida ja arvioida mahdollisten muutosten vaikutukset eri ihmisryhmien ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen.

3.2 Mitä muutoksia lainsäädäntöön (erityisesti etuus- ja palvelulainsäädäntö) tulisi tehdä, jotta lainsäädäntö tukisi työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä?

Sairauspäivärahan kestoja tai vaihtoehtoisia tukimuotoja on kehitettävä, jotta voidaan taata, että tosiasiallisesti työkyvytön tai sairas henkilö saa tarvitsemansa tuen (etuudet ja palvelut) koko sairauden tai työkyvyttömyyden keston ajan.

Työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä, parantamista ja hyödyntämistä tukisi se, että sairauteen, vammaan tai muuhun työkyvyn heikkenemiseen liittyvät etuudet voisi yhdistää joustavammin työelämään tai opintoihin

osallistumiseen. Osittain tai vaihtelevasti työkykyisten henkilöiden tilanteeseen on etsittävä uusia ratkaisuja, joista yksi vaihtoehto voisi olla nk. työkyvyttömyyseläkkeen lineaarinen malli, joka mahdollistaisi ansiotulojen ja työkyvyttömyyseläkkeen nykyistä joustavamman yhteensovittamisen ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevien palaamisen työelämään. Myös työolosuhteiden järjestelytukea on kehitettävä.

Erityisesti on kehitettävä työ- ja toimintakyvyn heikkenemisen ehkäisemistä tukevia etuuksia ja palveluja.

3.3 Komitea ehdottaa arvioitavaksi mahdollisuuksia liittää työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviin etuuksiin kannustimia ja velvoitteita osallistua palvelutarpeen arviointiin ja yhdessä asiakkaan kanssa sovittaviin palveluihin. Ehdotuksen mukaan palvelujen saatavuus ja saavutettavuus tulee huomioida. Mitä palveluja ehdotetun arvioinnin tulisi koskea?

Yksi sosiaaliturvaoikeuden tavoite on mahdollistaa ihmisten osallisuus yhteiskuntaan sen tasa-arvoisina jäseninä. Palveluihin osallistumisen edistäminen onkin siksi perusteltua. Ihmisoikeussopimusten mukaan sosiaaliturvaan on mahdollista liittää ehtoja, mutta nämä eivät saa olla kohtuuttomia. Toisin sanoen niiden on oltava kaikkien täytettävissä.

Työkyvyn kehittämisen palveluista on sen sijaan suurta hyötyä, kun ne on suunniteltu vastaamaan ihmisten yksilöllisiin tarpeisiin. Mainittuun ehdotukseen sisältyy kuitenkin merkittävä tosiasiallisen syrjinnän ja itsemääräämisoikeuteen kajoamisen riski, mikäli esim. pitkäaikaissairaita tai pysyvästi työkyvyttömiä veloitetaan sanktioiden uhalla osallistumaan palveluihin. Tämä ei olisi myöskään tarkoituksenmukaista hallinnon tai julkisen talouden näkökulmasta. Palveluihin pakottaminen ei useinkaan rakenna ihmisten motivaatiota toivotulla tavalla vaan saattaa johtaa mielivaltaisuuden kokemukseen ja pelkoon, jonka vaikutukset ovat toimintakykyä heikentäviä.

Ehtojen kohtuullisuuden vaatimus edellyttää sitä, että palveluihin osallistumiseen liittyviä velvoitteita lisättäessä taataan niiden saatavuus ja saavutettavuus. Etuuksien ja palvelujen vastikkeellisuus ei saa tehdä niistä tosiasiallisesti syrjiviä. Ehdot eivät saa olla ihmisen terveydentilan, toimintakyvyn tai työkyvyn kannalta kohtuuttomia, eikä kielitaidon tai digitaisten ja -välineiden puute saa asettaa ketään eriarvoiseen asemaan.

Erityisen kohtuutonta palveluihin osallistumisen sanktioiminen onkin tilanteissa, joissa palveluita ei tosiasiallisesti ole saatavilla tai ihmisen ei ole esim. toimintakykynsä tai taloudellisen tilanteensa vuoksi mahdollista niihin osallistua. Esimerkkinä tästä on maksullinen kuntoutuspsykoterapia, tai palveluihin osallistumisesta aiheutuvat matkakustannukset.

Ihmisoikeusliitto ehdottaa, että toimenpide-ehdotuksessa 7 kuvattuun selvitys- ja lainvalmistelutyöhön on olennaisen osallistetaan monipuolisesti erilaisia työkyvyn rajoitteita kokevia ihmisiä ja näitä edustavia järjestöjä, sekä pitkäaikaistyöttömiä henkilöitä.

4. Työttömyysturva, työllisyyden edistäminen ja osittainen työllistyminen (välimietinnön ehdotukset 8 ja 9)

4.1. Komitea ehdottaa, että työmarkkinatuen toimivuutta ja uudistamistarpeita selvitetään tilanteissa, joissa työmarkkinoille pääsy tai niille palaaminen on vaikeutunut. Mitä tilanteita ehdotetun selvityksen tulisi koskea?

Tämä kysymys liittyy työkyvyn käsitteisiin ja arviointiin. On huomattava määrä ihmisiä, jotka eivät ole toimintakyvyltään tai terveydeltään edes osa-aikaisesti työkykyisiä. Esimerkiksi työttömien terveystarkastukset

ja työkyvyn arviointi tulisi varmistaa myös niille, jotka eivät ole työterveyshuollon piirissä. TE-palvelujen ja terveystalveluiden yhteistyötä tulisi tiivistää ja varmistaa siihen riittävät resurssit.

Välimietinnössä on oikein tunnistettu "väärällä etuudelle" joutumisen ongelma. Siihen puuttumiseksi on tärkeää tehdä selvitys, ja suunnitella toimenpiteet todellisen tiedon pohjalta.

Selvityksessä tulisi tarkastella pitkän aikaa työmarkkinatuen varassa olemisen olleiden henkilöiden tarpeita. Esimerkiksi terveys-, päihde- ja riippuvuusongelmien vaikutus, vammaisten henkilöiden ja harvinaissairaiden henkilöiden sekä maahanmuuttajien tilanteet sekä hoivatyöstä (lapsen, iäkkään tai sairaan läheisen omaishoitajat) palaavien tarpeet on eriteltävä. Oman ryhmänsä muodostavat nuoret, etuuden piiriin ensi kertaa tulleet henkilöt.

Selvityksessä olisi myös huomioitava tosiasiallisesti työkyvyttömiä, työmarkkinatuella olevien henkilöiden tilanne ja arvioida mahdollisuutta siirtää nämä paremmin omaa tilannettaan vastaavan etuuden ja/tai palvelun piiriin.

Selvityksessä tulisi myös arvioida työmarkkinatukeen yhdistettävien palvelujen tarvetta ja lisäarvoa työmarkkinatuen saajien yhdenvertaisen yhteiskuntaan osallistumisen tueksi ja sitä kautta myös taloudellisen toimintakyvyn vahvistamiseksi. Muutosten vaikutukset eri ihmisryhmien tilanteisiin on arvioitava syrjäytymisen pysäyttämiseksi.

Lopuksi, työmarkkinatuen rajaavia ehtoja on tarkasteltava huolellisesti. Alle 25-vuotiaille on monia ehtoja työttömyysturvan saamiselle. Näiden vaatimusten taustalla on ollut pyrkimys kannustaa nuoria kouluttautumaan ja torjua syrjäytymistä. Tutkimusten mukaan syrjäytymisvaarassa olevat nuoret eivät kuitenkaan todellisuudessa aloita tutkintoon johtavaa koulutusta vaan ennemmin jättäytyvät pois etuuskien piiristä. Ikään perustuvat rajoitukset eivät ole myöskään johtaneet haluttuun lopputulokseen, eli nuorten työllisyys tai nuorten suorittamat tutkinnot eivät ole lisääntyneet toivotusti. Siksi komitean esitys 11. nuorten sosiaaliturvan selvityksestä onkin kannatettava. (ks. 5.2.)

Vaikka työn murros on esitetty yhtenä sosiaaliturvauudistuksen tarpeen synnyttäneenä tekijänä, ei työn uusia muotoja ja niiden vaikutuksia arvioida välimietinnössä riittävästi. On huomioitava se, että pysyvät työurat, joissa siirtymävaiheet ovat poikkeus, ovat yhä harvinaisempia. Siirtymät ja niiden sujuvoittaminen on huomioitava sosiaaliturvan kehittämisessä. Sosiaaliturvajärjestelmän tulee vastata paremmin työelämän epävarmuuteen ja tarjota turvaa yhtä lailla työuraansa aloitteleville, epätyypillisissä työsuhteissa oleville, osatyökykyisille ja yrittäjänä toimiville nuorille. Esimerkiksi työttömyysturvan ehtoissa on huomioitava uudella tavalla työsuhteen ulkopuolella, esim. toimeksiantosuhteissa tai alustataloudessa tehtävä työ.

5. Opiskelu ja osaamisen kehittäminen (välimietinnön ehdotukset 10, 11 ja 12)

5.1. Komitea ehdottaa, että etuusjärjestelmän tulee tukea ihmisten jatkuvaa oppimista ja edistää osallistumisen tasa-arvoa. Miten etuusjärjestelmää tulisi uudistaa, jotta se parantaisi osallistumisen tasa-arvoa ja tukisi jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmän uudistamista?

Jatkuvaan oppimiseen liittyviä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden epäkohtia on ansiokkaasti identifioitu välimietinnössä. Kannatamme sitä, että uudistuksessa kehitetään mahdollisuuksia yhdistää opiskelu ja osaamisen kehittäminen sosiaaliturvaetuuksiin. Näin varmistettaisiin, ettei jatkuvan oppimisen mahdollisuus keskittyisi nykyisellä tavalla vakituisessa työsuhteessa oleviin, jo valmiiksi hyvin koulutettuihin ihmisiin.

5.2. Komitea katsoo, että koulutukseen hakeutumisen tulee olla ensisijaista vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille. Miten nuorten sosiaaliturvaa tulisi uudistaa, jotta etuus- ja

palvelujärjestelmien monimutkaisuus ja niiden sisälle asetetut kannustimet eivät aiheuttaisi koulutuksen tai muiden palvelujen ulkopuolelle jäämistä tai jättäytymistä?

Nuoruuteen liittyy paljon siirtymiä, joiden mahdollistamisessa sosiaaliturvalla on keskeinen rooli. Nuorten sosiaaliturvaan liittyy kuitenkin monia rajoituksia ja ehtoja, joiden (kuten kuvattu vastauksessa kysymykseen 4) taustalla on ollut pyrkimys kannustaa nuoria kouluttautumaan ja torjua syrjäytymistä. Ne aiheuttavat kuitenkin ongelmia nuorten ihmisoikeuksien kannalta. Toimeentulotuen alentamispäätökset koskevat eniten nuoria. He saavat yleensä myös muissa etuuksissa vähimmäistasoa, esim. sairauspäivärahassa. Tulottomina toimeentulotukea saavat nuoret ovat käytännössä usein työttömiä, mutta vailla työttömyysturvaa, johtuen alle 25-vuotiaille työttömille ja vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille työttömyysturvassa asetetuista erityisehdoista. Usein työttömällä nuorella on kuitenkin esimerkiksi mielenterveyteen tai elämänhallintaan liittyviä ongelmia, joihin tarvitaan tukea. Sanktioihin liittyy huomattava syrjäyttämisen riski johtuen siitä, että ne koetaan mielivaltaisina.

Koulutuksen ulkopuolelle jäämisen ehkäisemisessä on tärkeää, että opintotuki on tasoltaan ja kestoaltaan riittävä turvaamaan kaikkien nuorten yhdenvertainen mahdollisuus opiskella, riippumatta perheen tulotasosta ja muista taustaan liittyvistä tekijöistä. Haavoittuvassa asemassa oleville nuorille, joiden halu tai kyky osallistua koulutukseen on eri syistä heikko, on kohdistettava erityisiä kannusteita osallistua koulutukseen, palveluiden ja ohjauksen kautta.

5.3. Komitea ehdottaa selvitettäväksi edellytyksiä käynnistää opintotukijärjestelmän kokonaisuudistus. Millainen opintotukijärjestelmän uudistus tukisi opiskeluajan toimeentuloa, sujuvaa opiskelua, tavoiteajassa valmistumista ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekästä opintopolkua?

Ks. vastaus kysymykseen 5.2. Opintoetuuden on oltava riittävä tasoltaan ja kestoaltaan, jotta kaikilla opiskelijoilla olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet keskittyä opiskeluun. On myös katsottava kokonaisuutta, jotta voidaan esim. varmistaa, ettei opiskelijan tarvitse käyttää opintotukikuukausiaan silloin, kun opiskelu on estynyt esim. pidemmän sairauden vuoksi.

6. Lasten ja perheiden sosiaaliturva (välimietinnön ehdotukset 13, 14 ja 15)

6.1. Komitea ehdottaa työryhmän perustamista lapsilisän uudistamiseksi. Mitä lapsilisäjärjestelmän eri uudistusvaihtoehtojen valmistelussa ja arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?

Lapsilisäjärjestelmän uudistuksessa on pyrittävä vähentämään lapsiperheköyhyyttä ja turvaamaan haavoittuvassa asemassa olevien lasten tilanne. Korotusten (yksinhuoltajakorotus, sisaruskorotus) roolia arvioitaessa on huomioitava pienituloisten lapsiperheiden tilanteet ja tuen tarve sekä esim. yksinhuoltajaperheiden suurempi köyhyysriski. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi on uudistusvaihtoehtojen ihmisoikeusvaikutukset selvitettävä riittävän varhaisessa vaiheessa.

Lapsilisien indeksisidonnaisuus tulisi palauttaa, jotta tuki palvelisi edelleen tarkoitustaan.

6.2. Komitea ehdottaa lastenhoidon tukien järjestelmän uudistuksen käynnistämistä. Miten ja mistä lähtökohdista lastenhoidon tukien järjestelmää tulisi uudistaa?

Lastenhoidon tukien kehittämisessä on pyrittävä siihen, että lapsen oikeus laadukkaaseen ja turvalliseen varhaiskasvatukseen toteutuu syrjimättömästi. Huomiota on siis kiinnitettävä köyhimpien ja muutoin haavoittuvassa asemassa olevien lapsiperheiden tukemiseen. Esimerkiksi yksityisen hoidon tukea käyttävät nykyisellään pääasiassa hyvätuloiset perheet, ja sitä on kehitettävä eri tulotason perheiden

lastenhoitovaihtoehtoja tukevaksi. Myös vuoroasumisen vaikutukset on huomioitava eriarvoisuuden ehkäisemiseksi.

Lastenhoidon tuilla on myös olennainen rooli sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi, niin perheiden sisällä kuin laajemmin työmarkkinoilla. Naisten jääminen useammin lastenhoidon vuoksi pois palkkatyöstä heijastuu esimerkiksi heidän matalampiin eläkkeisiinsä ja köyhyyden sukupuolittumiseen eläkeiässä. Uudistusvaihtoehtoja on arvioitava tarkkaan tästä näkökulmasta.

6.3. Vanhemmalla on vastuu lapsensa elatuksesta. Mitä muutoksia sosiaaliturva- tai muuhun lainsäädäntöön tulisi tehdä, jotta se tukisi vanhempien elatuskykyä?

Vanhempien elatuskykyä voidaan vahvistaa tukemalla pienituloisten vanhempien toimentuloa. Jokaisella on oikeus sellaiseen elintasoon, joka mahdollistaa myös perheenjäsenten toimeentulosta huolehtimisen. Perusturvaetuuksien korottaminen Suomen ihmisoikeusvelvoitteiden edellyttämälle tasolle on keskeisin keino tukea vähävaraisten vanhempien elatuskykyä.

Lisäksi sosiaaliturvaetuuksiin liittyvät lapsi- ja huoltajakorotukset tulisi yhdenmukaistaa, jotta huoltajien ja elatusvelvollisten asema etuusjärjestelmässä olisi selkeämpi. Niiden tason on myös ylipäänsä oltava riittävä. Erityisen heikossa asemassa ovat toimeentulotukea saavat elatusvelvolliset, ja elatusmaksut tulisivat huomioida siinä menoina, tai lapsikorotuksen kautta. Uudistuksen valmistelussa on ollut paljon esillä vuoroasumisen huomioimisen tarve yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Myös erityislapsen hoitoon liittyvä köyhyysriski olisi huomioitava.

7. Asumismenot ja asumismenojen korvaaminen (välimietinnön ehdotus 16)

7.1. Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 16 edistämiseksi? Mikä asia tai mitkä asiat on tärkeintä selvittää?

Asumistuen on todettu olevan toimiva tuki ja kohdistuvan varsin hyvin pienituloisille ihmisille. Sen merkitys pienituloisten asumisen turvaamisessa on merkittävä. Asuminen on ihmisarvoisen elämän tärkeä pohja ja sen vaarantuminen on riski muulle elämänhallinnalle. Uudistuksia tehtäessä on arvioitava huolellisesti ehdotusten ihmisoikeusvaikutukset. Järjestelmän tulee edelleen tukea köyhyyden ja asunnottomuuden vähentämistä ja vahvistaa haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista, ml. oikeus riittävään toimeentuloon ja asumiseen.

Lisäksi taloudellisia vaikutuksia on järkevää arvioida pitkällä tähtäimellä, ja selvittää asumistuen enimmäisasumismenojen korotuksen vaikutukset toimeentulotuen saajien määrään. On kannatettavaa arvioida alueittain, miten korotuksilla voitaisiin tehokkaimmin vaikuttaa köyhyyden ja toimeentulotuen tarpeen vähentämiseen. Hallinnon ja ennen kaikkea tuen saajan näkökulmasta on kuormittavaa ja epätarkoituksenmukaista, että pitkäkestoisiin asumiskustannuksiin tarvitaan väliaikaisesti tarkoitettua toimeentulotukea.

Nuorten asumista on tuettava jatkossakin riittävästi. Vammaisten henkilöiden erityistarpeet asumisen koon ja sijainnin suhteen on huomioitava.

Etuusjärjestelmän ymmärtämisen helpottamisen kannalta voisi olla syytä yhdenmukaistaa suojaosan taso kaikissa suojaosaa käyttävissä etuuksissa. Ruokakuntakäsitettä pohdittaessa keskiössä tulee olla yhdenvertaisuuden edistäminen ja pienituloisten huomioiminen.

Asumistuen tarpeeseen vaikuttaminen edellyttää kuitenkin poikkihallinnollisia toimia esim. asunto- ja työvoimapolitiikan piirissä.

8. Toimeentulotuki ja pitkäaikaisen toimeentulotukitarpeen vähentäminen (välimietinnön ehdotukset 17 ja 18)

8.1. Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 17 ja 18 edistämisessä?

Yhdymme välimietinnön toteamaan toimeentulotuen perusturvaa säännönmukaisesti täydentävän roolin kaventamisen tarpeesta. Toimeentulotuen jatkuvan hakemisen hankaluus ja siitä aiheutuva epävarmuus nousevat toistuvasti esiin myös Ihmisoikeusliiton selvityksissä ja kohtaamisissa sosiaaliturvaetuuksia tarvitsevien ihmisten kanssa. Hakuprosessin hankaluus ja esimerkiksi samojen liitteiden toistuva uudelleen lähettäminen koetaan kyykyttämisenä, ja sillä on suuri vaikutus ihmisten mielialaan ja heidän toimintakykyynsä yhteiskunnan jäsenenä. Toimeentulotuen tarve myös heikentää ihmisen motivaatiota aktivoitua taloudellisesti, sillä pienikin tulo tai säästö vähennetään seuraavan kuun tuesta, ja sen laukaisema selvitysprosessi voi johtaa tuen menemiseen tauolle useaksi kuukaudeksi.

On tärkeää etsiä ratkaisuja niihin taustaongelmiin, jotka liittyvät pitkäaikaistyöttömyyteen ja asumisen ongelmiin. Vajaa puolet perustoimeentulotuen menoista kohdentuu asumismenoihin. Tässä tarvitaan kuitenkin poikkihallinnollisia ratkaisuja, jotka eivät ole yksin sosiaaliturvalainsäädännöllä luotavissa.

Myös ehdotus toimeentulotuen ja perusturvan keskinäissuhteiden ja pitkäaikaisen toimeentulotuen saannin taustatekijöiden arviointitutkimuksesta on kannatettava. On kuitenkin selvää, että molempien tukien pitkäaikaisen saannin taustalla vaikuttaa ensisijaisten perusturvaetuuksien riittämätön taso tai niiden kohtuuttomat saantikriteerit. Tämä tilanne on johtanut toistuviin moitteisiin YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitealta sekä Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealta, ja se on todettu myös kansallisessa perusturvan riittävyyden arviointiraportissa. On olennaista, että perusturvan taso nostetaan Suomen ihmisoikeusvelvoitteiden edellyttämälle tasolle. Vaikka tasokysymys oli toistaiseksi suljettu sosiaaliturvauudistuksen ulkopuolelle, uudistus olisi erinomainen tilaisuus luoda pitkän tähtäimen strategia tason nostamiselle, sillä tämä ei ole yhteen hallituskauteen rajoittuva keskustelu.

Arviointitutkimuksessa on identifioitava laajasti erilaisia pitkäaikaisen toimeentulotuen saajien asemaan vaikuttavia taustatekijöitä ja haavoittuvuuden syitä, jotta voidaan tuottaa eriteltyä tietoa tuensaajista ja heidän tilanteistaan ja luoda erilaisissa tilanteissa oleville ihmisryhmille räätälöityjä tukimuotoja ja palveluja. On myös hallinnon ja julkisen talouden näkökulmasta tarkoituksenmukaisempaa kohdentaa tukea todellisiin tarpeisiin kuin tarjota patenttiratkaisuja, jotka eivät huomioi ihmisten kohtaamia spesifejä haasteita.

Ehdotuksessa 18 ehdotetut toimenpiteet toimeentulotukea pitkään ilman ensisijaisia etuuksia saavien palvelutarpeen arviointiin ja palveluihin ohjautumisen tehostamisesta ovat sinänsä kannatettavia. Kuten ehdotuksissa todetaan, on monialainen työ tärkeää, ja palveluita on oltava tarjolla tarvetta vastaavasti. Oleellista on, että palvelut ovat riittävän räätälöityjä ja vastaavat toimeentulotukiriippuvuuden todellisia taustasyitä ja niitä tarjotaan riittävän varhaisessa vaiheessa. Palvelutarpeen arvioinnin tehostaminen on tässä keskeistä.

Toimeentulolain uudistuksen hyväksyessään eduskunta edellytti toimeentulotuen alentamisesta luopumista ja alentamisen perusteiden muutostarpeiden arvioimista osana sosiaaliturvan kokonaisuudistusta. Myös muita toimeentulotukeen liittyviä muutostarpeita ihmisten oikeuksien paremman toteutumisen näkökulmasta olisi käsiteltävä tässä uudistuksessa tai toimeentulotuen kokonaisuudistuksen jatkotyössä, mm. menojen ja alentavina tuloina huomioitavien tulojen koostumista sekä täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen sekä

perustoimeentulotukeen suhdetta asiakkaan näkökulmasta. Täydentävän toimeentulotuen kriteerien muotoutumista hyvinvointialueittain tulee seurata.

8.2. Mitkä ovat keskeisimmät toimenpiteet, joilla pitkäaikaista toimeentulotuen tarvetta voidaan vähentää?

Vuonna 2022 noin kolmannes toimeentulotuen saajista oli saanut etuutta yhtäjaksoisesti yli vuoden ajan. Kuten edellisissä toimeentulotukea koskevissa vastauksissa on todettu, keskeisin tapa vähentää tätä pitkäaikaista tarvetta on perusturvan tason korottaminen ihmisarvoisen elämän vähimmäisedellytykset turvaavalle tasolle. Tätä edellyttävät myös Suomen ratifioimat ihmisoikeussopimukset.

Ihmisoikeusvalvontaelinten lisäksi tason riittämättömyyden on todennut toistuvasti myös kansallinen minimikulutuksen viitebudjetteihin perustuva perusturvan riittävyyden arviointiraportti. Tosiasiassa tarve on viitebudjetteja suurempi, sillä ne eivät huomioi monien etuuksia tarvitsevien ryhmien erityistarpeita ja esimerkiksi vammasta tai sairaudesta johtuvia kasvaneita menoja kuten lääkekuluja.

Toimeentulotuen pitkäaikaista tarvetta kasvattavat myös ensisijaisten etujen saamisen kohtuuttomat tai epätarkoituksenmukaiset ehdot. Esimerkiksi työllisyysetuuksiin liittyvien sanktioiden toimivuutta tulisi arvioida, sillä ne voivat johtaa ihmisen päätymiseen pysyvästi toimeentulotuen piiriin. Esimerkkejä tästä ovat alle 25-vuotiaat, koulutusta vaille olevat nuoret sekä sairauspäivärahan päätyttyä tosiasiallisesti työkyvyttömät mutta ilman työkyvyttömyyseläkepäätöstä elävien henkilöt.

Toimeentulotuen pitkäaikaisen tarpeen taustalla vaikuttaa myös se, ettei oikeus terveyteen toteudu tasavertaisesti. Esimerkiksi toimeentulotuen saajille tutkimusten mukaan verrattain yleisiin mielenterveys- ja päihdeongelmiin voitaisiin vaikuttaa laadukkaammin tai edes riittävin (ehkäisevin) terveyspalveluin. Toimeentulotuen käytön syistä on olemassa paljon tutkittua tietoa, jota hyödyntää jatkovalmistelussa. Toimeentulotuen tarvetta aiheuttavia menoja voitaisiin vähentää puuttamalla asumisen kustannuksiin ja asumistason. Lasten vuoroasumisen tai vamman tai sairauden aiheuttamia korkeampia asumiskuluja ei huomioida asumistuessa, mikä lisää toimeentulotuen tarvetta. Myös sairastamisen kulut aiheuttavat toimeentulotuen tarvetta, ja niitä voitaisiin vähentää luopumalla kansallisesti sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista vähävaraisten ihmisten kohdalla ja yhdistämällä lääke- ja terveydenhoitokustannusten maksukattoja. Kaikkein heikoimmassa asemassa oleville monien vuosittaisten maksujen ja maksukattojen seuraaminen voi olla hyvin haastavaa.

9. Etuus- ja palvelupolkujen toimivuus ja palvelujen tarjoaminen (välimietinnön ehdotukset 19, 20, 21, 22, 23, 24 ja 25)

9.1. Miten työ- ja toimintakyvyn tukemista, seurantaa ja arviointia sekä työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja tulisi vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollossa?

Ehdotuksissa 19-25 on esitetty useita hyviä toimenpiteitä tukemisen, seurannan ja arvioinnin vahvistamiseksi. Oleellista on yhdenvertaisuuden ja palveluiden tosiasiallisen saavutettavuuden edistäminen, jotta kaikkein haavoittuvaisimmassa asemassa olevat ihmiset pääsisivät itseään hyödyttävien palveluiden piiriin. Tämä edellyttää eri tilanteissa olevien ihmisten haasteiden ja tarpeiden huolellista identifioimista ja palveluiden kehittämistä sen pohjalta. Tämä puolestaan edellyttää riittävää eriteltyä tietopohjaa.

Saavutettavuuden edistämisessä keskeistä on haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kannalta riittävän ja ymmärrettävän tiedon tarjoaminen palveluista, niihin hakeutumisesta ja niiden hyödyistä. Tämä on erityisen tärkeää toimintakyvyn rajoitteista kärsivien ihmisten kohdalla. Palveluohjausta ja moniammatillisia yksilöllisen elämäntilanteen huomioivia palveluja tulee vahvistaa. Palveluntarpeen varhainen tunnistaminen on oleellista,

samoin kuntoutussuunnitelmien laatiminen ja toteuttaminen. Tässä henkilökohtaisesta vastuuhenkilöstä olisi suurta hyötyä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden työkykyosaamisen on oltava riittävällä tasolla erityisesti julkisella sektorilla, jonka piirissä tuen tarve on suurin. Terveystarkastusten tulee olla työttömien tarpeisiin räätälöityjä, jotta niillä voidaan tukea työttömien työ- ja toimintakykyä. Tämä edellyttää sujuvaa tiedonvaihtoa TE-palveluiden ja terveydenhuollon välillä, mikä puolestaan edellyttää lisäisiä resursseja.

Työttömille tehdään hyvin vähän terveystarkastuksia. Erilaisten selvitysten mukaan työttömät eivät usein ole tietoisia tästä mahdollisuudesta ja pääsy niihin voi olla hankalaa. Osa työttömistä välttää terveystarkastukseen hakeutumista pelätessään mahdollisten työ- ja toimintakyvyn puutteiden toteamisen johtavan työttömyysturvaoikeuden eväämiseen. Kuntoutuspsykoterapiaan on työttömän myös hyvin vaikea päästä, vaikka heikommassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien toteutumista olisi edistettävä erityisen voimallisesti. Olisi syytä tarkastella, onko työttömien ja työssäkäyvien psykoterapian käytön eron taustalla syrjiviä päätöksenteon käytäntöjä.

Sähköisen itsearviointivälineen kehittäminen on kannatettavaa, sillä se voi helpottaa oikeanlaisiin palveluihin hakeutumista ja pääsyä sekä ihmisten omaa aktiivisuutta. On varmistettava, ettei väline kuitenkaan aseta eriarvoiseen asemaan niitä, joille sähköinen asioiminen ei syystä tai toisesta onnistu (ks. kysymys 2.2).

9.2. Mitä tulisi ottaa huomioon valmisteltaessa

A) monialaista asiakassuunnitelmaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä?

Monialainen asiakassuunnitelma voi sujuvoittaa viranomaistenvälistä tiedonkulkua, tukea palveluiden koordinoimista sekä ehkäistä niiden pirstaleisuutta. Niin Ihmisoikeusliiton vaikuttajaryhmäläisten kokemusten kuin tutkimustenkin mukaan olemassaolevaa työikäisten palvelujen asiakassuunnitelma ei käytetä systemaattisesti, kuin ei myöskään terveystarkastusten hoito- ja kuntoutussuunnitelmia. THL:n mukaan joissakin kunnissa ei vuonna 2022 kirjattu yhtäkään työikäisten palvelujen asiakassuunnitelmaa. On varmistettava, etteivät nämä ongelmat toistu. Asiakkaan palveluntarpeen kartoitusta koskien tulisi olla ylipäätään olemassa yhtenäiset käytännöt.

Asiakassuunnitelman tavoitteiden määrittelyyn on kiinnitettävä huomiota. Suunnitelman tulee olla ihmisen oikeuksien toteutumista tukevaa, hänen ehdoillaan etenevää ja osallisuuden sekä pystyvyyden tunnetta lisäävää. Sosiaalihuollon työntekijöitä on myös ohjeistettava riittävästi suunnitelman käyttöön, ja resurssit on turvattava.

Monialainen tuki olisi erityisen tärkeää voida kohdentaa haavoittuvassa asemassa oleville, esimerkiksi nuorille tai maahanmuuttajille, sekä ihmisille, joilla on moniperustaisia haasteita, esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmia.

B) työkyky- ja kuntoutuspalvelujen yhtenäistä tietopohjaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä?

Tilasto- ja tutkimustietopohjan vahvistaminen on tärkeää palveluiden käytön ja vaikuttavuuden arvioinnin ja kehittämistoimien kohdentamisen vahvistamiseksi myös pitkällä tähtäimellä. Tietopohjan tuottaman asiakastiedon turvallisesta käytöstä ja asiakkaan itsemääräämisoikeudesta tiedon omistajana on huolehdittava.

C) vastuutyöntekijä-mallia eniten tukea tarvitseville?

Vastuutyöntekijämalli olisi erittäin kannatettava ehdotus haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien toteutumisen edistämiseksi. Terveydelliset ja taloudelliset haasteet limittyvät usein tavalla, joka tosiasiallisesti vaatii palvelujen etsimistä eri tahoilta. Oman tilanteen koordinaation tarve on korostunut voimakkaasti Ihmisoikeusliiton vaikuttajaryhmäläisten kokemuksissa. Kokemus siitä, että joutuu aina kertomaan samat asiat uudelle ihmiselle uudelleen ja uudelleen, on lannistava ja syrjäyttävä. Erityisen vahvaa tukea olisi syytä kohdentaa sitä eniten tarvitseville, eli paljon erilaisia palveluja tarvitseville henkilöille, kuten esimerkiksi pitkäaikaissairaille, asunnottomille, paperittomille tai rikosseuraamusasiakkaille.

Palvelukokonaisuuden yhteensovittamisesta vastaavalla vastuutyöntekijällä on oltava riittävä osaaminen eri organisaatioiden tarjoamista palveluista. Palveluresurssit tulisi kohdentaa haavoittuvammassa asemassa oleville ihmisille. Jotta vastuutyöntekijämalli hyödyttäisi eniten tukea tarvitsevia, on tuen tarpeessa ja palveluiden ulkopuolella olevat henkilöt saatava palveluiden piiriin, tässä voitaisiin hyödyntää (pääallekkäisyyttä välttämällä) etsivää sosiaali- tai nuorisotyötä.

9.3. Mitä muuta tulisi ottaa huomioon alaluvun 5.10 ehdotusten edistämiseksi?

Heikommassa tai haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisryhmien ja näiden tarpeiden riittävä erittely palvelujen kohdistamiseksi tarvitseville. Yksilöllisyys on kuitenkin huomioitava ja ihmisten kategorisoimista vältettävä, esimerkkinä päihderiippuvaisten jääminen vaille mielenterveyspalveluita.

10. Sosiaaliturvajärjestelmän kannustin- ja byrokratialoukut (välimietinnön ehdotukset 26 ja 27) 10.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 26 ja 27 osalta?

Ehdotukset ovat sinänsä kannatettavia. On kuitenkin pohdittava tarkkaan, mikä on kannustavaa. Kannustamiseksi tarkoitetut keinot ovat tehotomia ja ihmisten toimintakyvyn kannalta jopa haitallisia, mikäli niihin liittyy kohtuuttomia ehtoja. Tosiasiallisesti syrjivien ehtojen liittäminen etuuksiin ei ole ihmisoikeussopimusten valossa sallittua.

Keskeistä on huomioida, etteivät ihmisiä kannusta vain taloudelliset kannusteet. Taloudellisten kannusteidenkin osalta ihmiset priorisoivat usein epävarmuuden välttämistä tulojen maksimoinnin kustannuksella. Ihmisoikeusliiton vaikuttajaryhmän kokemusten perusteella byrokratialoukut ovat merkittävämpi este työllistymiselle kuin etuuksien tasoon liittyvät kannustinloukut. Toimeentulotuessa passivoi ensisijaisesti tuen harkinnanvaraisuuteen liittyvä hakemusruuma, jonka vuoksi pienikin lisätulo voi laittaa tuen tauolle useaksi kuukaudeksi tuentarpeen uudelleen selvittämiseksi. Jos on riski, että lisätulo vähentäisi välittömästi käytössä olevia tuloja, ei sen hankkiminen ole järkevää. Myös etuudelta toiselle siirryttäessä syntyvä ennakoimattoman takaisinperinnän mahdollisuus voi estää kuntoutumista opintoihin tai työhön.

Monimutkaisuus ja epävarmuus sekä estävät oman tilanteen edistämistä ja palveluihin osallistumista. Sanktioiva "kannustaminen" perustuu pelotteelle, kun taas sosiaalista toimintakykyä vahvistava turvallisuudentunne. Ihmisten sanktioiminen asioista, joihin he eivät voi vaikuttaa, voi johtaa lisääntyvään syrjäytymiseen.

Työllistymiseen tuleekin kannustaa ensisijaisesti palveluja kehittämällä, ei etuuksien leikkauksilla. Esimerkiksi terveysongelmat ovat Suomessa merkittävä este työttömien työllistymiselle. Sosiaalibarometrin (2023:1) mukaan parhaita kannusteita ovatkin ihmisten elämäntilanteen mukaiset palvelut, työtulojen ja etuuksien parempi yhteensovittaminen ja omaehtoisesta aktiivisuudesta palkitseminen. Ansiosidonnaisen työttömyysturvan keston lyhentämisen usko lisäävän työnteon kannusteita vain 35 prosenttia vastaajista.

11. Asumis- ja työperusteinen sosiaaliturva ja kansainvälinen liikkuvuus (välimietinnön ehdotukset 28, 29 ja 30)

11.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 28, 29 ja 30 edistämisessä?

-

12. Syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistäminen ja yhdistäminen ansioturva huomioiden (komitean esitys seuraavalle hallitukselle)

12.1. Komitea esittää syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja yhdistämistä ansioturva huomioiden alaluvussa 6.1. Tarkoituksena on selkeyttää ja yksinkertaistaa vaiheittain etuusjärjestelmää ja sen toimeenpanoa sekä helpottaa siirtymistä etuudelta toiselle. Mitä hyötyjä ja haasteita perusturvaetuuksien yhtenäistämiseen ja yhdistämiseen voi liittyä?

Perusturvaetuuksien yhtenäistämisen ja yhdistämisen tärkein etu ihmisten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta on koetun monimutkaisuuden, hankaluuden ja ennakoimattomuuden vähentäminen, ja sitä kautta saavutettavuuden lisääminen ja etuuksien alikäytön sekä toimeentulo-ongelmien mahdollinen väheneminen.

Mikäli samalla varmistettaisiin, ettei syyperustan muuttaminen johtaisi etuuskatkoksiin päätöstä odottaessa, tämä voisi vaikuttaa positiivisesti ihmistä itseään hyödyttäviin palveluihin hakeutumiseen ja poistaa toimintakykyä alentavia epävarmuustekijöitä. Tämä tarjoaisi nykyistä paremmat edellytykset ihmisten yhdenvertaiselle osallisuudelle yhteiskuntaan, ml. oman tilanteensa muuttamiselle ja taloudelliselle aktiivisuudelle.

Kun järjestelmän syyperustaisuus ei muuttuisi, on edelleen oleellista, että etuuksien ehdot ml. mahdolliset aktiivisuuskriteerit ovat tosiasiasiallisesti jokaisen saavutettavissa syrjimättömällä tavalla. Esimerkiksi mielenterveyspalveluihin osallistuminen olisi perusteltua laskea aktiivisuudeksi.

On kuitenkin selvitetävä, millaiset riskit/elämäntilanteet kuuluisivat yhden etuuden piiriin, millaisia velvoitteita niihin sisältyisi ja millä tavoin etuuksiin liittyviä velvoitteita valvottaisiin. Nyt vaikuttaisi, että esim. opintoetuudet jäisivät ulos. Etuuden toimeenpano ja hakemisen sujuvoittaminen määrittelevät paljon, kuinka joustavana ja selkeänä ihmiset uuden etuuden kokevat. Riskinä on se, että syyperustaisuus säilyttäisi erot ehdoissa ja muissa ulottuvuuksissa ja lopputulos olisi pahimmillaan nykyistäkin sekavampi.

Ennen kaikkea perusturvaetuuden tason tulee olla riittävä. Erilaisilla lisillä tulee varmistaa erityistä tukea tarvitsevien ryhmien, kuten vammaisten ihmisten tai pienituloisten lapsiperheiden riittävä toimeentulo. Mallin kehittämisessä onkin oleellista edetä huolellisen ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin kautta. On selvitetävä mahdolliset vaikutukset erilaisiin ihmisryhmiin ja sen pohjalta varmistettava, ettei malli millään tavalla heikennä niiden suhteellista asemaa, joiden oikeudet toteutuvat nykyisellään heikosti.

12.2. Mihin suuntaan perusturvaetuuksien yhtenäistämistä tulisi kehittää

A) etuuksien ehtojen osalta?

Oleennaista on keskittyä siihen, miltä uusi malli näyttäisi etuuksia tarvitsevien ihmisten näkökulmasta. Tavoitteena tulee olla järjestelmän saavutettavuuden parantaminen. On oleellista, että etuuksien ehdot tosiasiasiallisesti jokaisen saavutettavissa syrjimättömällä tavalla.

Jotta mallin mahdolliset hyödyt (ks. edellinen vastaus) toteutuisivat, on etuuksien määräytymisperusteita ja hakemiskäytäntöjä yhtenäistettävä niin, että järjestelmä tulisi helpommin hahmotettavaksi etuuden saajalle. Siirtymät eri elämäntilanteiden välillä tulee tehdä sujuviksi. On varmistettava, että etuuden sisällä syyperusteelta toiselle siirryttäessä ei synny katkoksia, vaan toimeentulo turvataan etuuden jatkumisella,

vaikka syyperusteen mukaisen siirtymän käsittely vaatisikin selvittelyä. Yhdistetylle etuudelle tulee luoda joustava yhteensovitus ansiotulojen kanssa.

Yhdistetyn etuuden luomisen yhteydessä olisi syytä päivittää nykyisten syyperäisten etuuksien ehtoja siten, että ne edistäisivät paremmin yhdenvertaisuutta ja ihmisoikeuksien toteutumista. Tämä koskee esim. ns. ”tosiasiallisesti työkyvyttömiä työttömiä” tilanteen taustalla vaikuttavia työkyvyn käsitteitä, ehtoja ja velvoitteita. Oikeus riittävään toimeentuloon tarkoittaa myös mahdollisuutta osallistua yhteiskuntaan sen tasavertaisena jäsenenä. Osallisuuden lisääminen on tärkeä tavoite ja perusturvaetuuteen yhdistetty osallisuuslisä voisi tukea tässä. Tässä on kuitenkin erittäin tärkeää välttää tilanteita, joissa lisä ei olisi yhdenvertaisesti esim. vammaisen henkilön saavutettavissa, määrittelemällä osallistuminen mahdollisimman laajasti. Keskeistä on myös, että palveluja on riittävästi tarjolla.

B) toimeenpanon osalta?

Toimeenpanon sekä tiedottamisen merkitys on keskeinen järjestelmän yhdenvertaisen saavutettavuuden kannalta. Riittävä ihmislähtöinen, kaikkien saavutettavissa oleva palveluohjaus ja neuvonta on varmistettava.

Tämän vuoksi on etuuksien hakemisen oltava selkeää ja aiempaa helpompaa. Käyttöön tulisi ottaa ennakoiva etuusehdotus. Ihmisen tuen tarpeen ilmaisemisen jälkeen Kelassa laadittaisiin hänen antamiensa tietojen ja rekisteritietojen perusteella (veroehdotuksen verrattavissa oleva) ehdotus niistä etuuksista, joihin hän voisi olla oikeutettu. Käsittelyssä hyödynnettäisiin oleellinen jo olemassa oleva tieto. Etuusehdotukseen voitaisiin sisällyttää myös tieto niistä palveluista, joita hän saattaisi tilanteessaan tarvita.

13. Ehdotusten priorisointi 13.1 Välimietinnössä on komitean 31 ehdotusta tuleville hallituksille. Mitä kolmea ehdotusta tulisi edistää ensimmäisenä ja miksi?

Toimeentulotuen tarpeen vähentämiseen liittyvät ehdotukset (17 ja 18) ovat tärkeitä, sillä toimeentulotuen pitkäaikainen käyttö koskee kaikkein heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä. Perusturvan riittämättömyys on myös se tema, josta Suomi on saanut toistuvia moitteita ihmisoikeussopimusten valvontaelimiltä. Lisäksi hakuprosessien koettu hankaluus ja epävarmuus koskee nimenomaan toimeentulotuen pitkäaikaista käyttöä.

Tämän lisäksi tärkeitä ovat myös työ- ja toimintakykyä koskevat ehdotukset sekä etuuksien ja palvelujen

14. Julkisen talouden kestävyys

- 14.1. **Sosiaaliturvauudistuksessa tehtävät ratkaisut voivat joko vahvistaa tai heikentää julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Komitea on linjannut, että uudistuksen tulee osaltaan varmistaa julkisen talouden kestävyys työllisyyttä ja väestön työ- ja toimintakyky vahvistamalla. Tulisiko sosiaaliturvan uudistamisella tavoitella parannusta julkisen talouden kestävyteen pitkällä aikavälillä ja jos kyllä, niin miten?**

Julkisen talouden kestävyden tavoittelemisen voi olla yksi uudistamisen tavoitteista, mutta vain yhdessä ihmisoikeuksien toteutumisen asteittaisen vahvistamisen kanssa pitkällä aikavälillä. Sosiaaliturvauudistuksen oikeudelliset reunaehdot nousevat perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten määrittämistä velvoitteista, joihin kuuluu velvoite vahvistaa sosiaaliturvaoikeuden toteutumista asteittain. Julkisen talouden kestävyys ja ihmisoikeusvelvoitteet on soviteltavissa yhteen pohjaamalla kaikki uudistuksen osa-alueet huolellisiin ihmisoikeusvaikutusten arviointeihin.

Samalla on arvioitava tarkkaan pitkän aikavälin kustannukset, joita monilla välittömässä tulevaisuudessa säästökeinoilta vaikuttavilla toimenpiteillä voi olla, esim. eriarvoisuuden kasvun johtaminen yhä korkeampiin

sosiaaliturvakustannuksiin. Vastaavasti, ennaltaehkäisevät palvelut on nähtävä investointina toimivaan yhteiskuntaan. Työllisyysasteen nosto edellyttää ihmisten työ- ja toimintakyvyn vahvistamista ja sitä, että kaikkien ihmisten potentiaali ja olemassa oleva työkyky saadaan käyttöön. Sosiaaliturvan kehittämällä selkeämmäksi ja joustavammaksi sekä sen tasoa parantamalla voidaan vahvistaa ihmisten työ- ja toimintakykyä sekä työmarkkinoille osallistumista. Turhan byrokratian karsiminen myös mahdollistaa henkilöstöresurssien paremman kohdentamisen ihmisten tukemiseen.

Toimivalla sosiaaliturvalla on tutkitusti havaittu olevan yhteiskuntaa vakauttava ja myös bruttokansantuotetta kasvattava vaikutus. Sen sijaan ei juuri ole näyttöä siitä, että sosiaaliturvaan lisättävillä velvoitteilla olisi yhteiskuntaa vakauttavaa tai kansantuotetta kasvattavaa vaikutusta. Tutkimusten mukaan erilaiset sanktiot ja velvoitteet ovat päinvastoin aiheuttaneet kasvavaa ahdistusta ja epävarmuutta sosiaaliturvan saajien keskuudessa.

15. Komitean linjaukset toisen kauden työlle

15.1. Komitea on linjannut toisen kautensa työstä aluvussa 6.2. Mikä luetelluista kokonaisuuksista on tärkein ja miksi?

Komitea on hahmotellut monta keskeistä tavoitetta, joista osa on konkreettisemmalla, osa yleisemmällä tasolla. Näistä ei ole mahdollista valita yhtä tärkeintä, sillä kaikki vaikuttavat toisiinsa. Tavoitteista olisi syytä viedä eteenpäin useita, kunhan uudistustyön keskiössä on perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden toimeenpano ja kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ihmisten ihmisoikeuksien toteutumisen vahvistaminen. Tämä vaikuttaisi toki olevan keskeisessä asemassa tavoitteessa 5 (oikeuksien ja velvollisuuksien tasapaino) mutta toisaalta sitä tulee edistää yhtä lailla myös muiden tavoitteiden kohdalla.

15.2. Mihin suuntaan lueteltuja kokonaisuuksia tulisi kehittää?

Jokaista kokonaisuutta on kehitettävä Suomen perustuslain ja Suomen ratifioiminen ihmisoikeussopimusten asettamien reunaehtojen mukaisesti, eli keskittyen edistämään ihmisoikeuksien yhdenvertaista toteutumista ja erityisesti yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevien ihmisten oikeutta sosiaaliturvaan ja riittävän toimeentuloon.

Esimerkiksi viimesijaisen sosiaaliturvan aseman osalta olisi löydettävä ratkaisuja, joilla pitkäaikaista toimeentulotuen tarvetta ja sen taustalla vaikuttavia sekä siitä ihmisille aiheutuvia ongelmia voitaisiin vähentää. Jatkotyössä tulee huomioida ihmisoikeusvelvoitteiden edellytys, että oikeutta sosiaaliturvaan tulee toteuttaa käytössä olevien voimavarojen mukaan mahdollisimman täysimääräisesti (ns. progressiivinen toteutuminen). Oikeuksien heikennykset ovat sen sijaan sallittuja vain tarkoin määritellyissä tilanteissa, ja vähimmäistason syrjimätön toteutuminen on aina turvattava. Perusturvan tasoa tulisikin yleisesti ottaen korottaa.

16. Mitä muuta haluat todeta sosiaaliturvauudistuksesta?

Ihmisoikeusliitto toteaa huolestuneena, että sosiaaliturvauudistuksen perus- ja ihmisoikeusvelvoitteista nousevat reunaehdot on jätetty välimietinnössä hyvin suppealle käsittelylle. Suomen ratifioimat ja oikeusjärjestykseen sisällytetyt kansainväliset ihmisoikeussopimukset on ainoastaan mainittu nimeltä. Niiden sosiaaliturvan uudistamiselle asettamia velvoitteita ei käydä lainkaan läpi.

Huomiotta jää, että ns. negatiivisten velvoitteiden (joita käsitellään VN-TEAS raportissa ”Sosiaaliset perus- ja ihmisoikeudet sosiaaliturvauudistuksessa”) lisäksi ihmisoikeussopimukset asettavat Suomelle ns. positiivisia velvoitteita. YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sopimus (TSS-sopimus) sekä

uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja velvoittavat valtiota jatkuvasti vahvistamaan ihmisten oikeutta sosiaaliturvaan, kaikkien käytettävissä olevien voimavarojensa mukaisesti. Myöskään TSS-oikeuksien heikennyskieltoa ei välimietinnössä käsitellä. On positiivista, että YK:n vammaissopimus on mainittu.

Näiden velvoitteiden käsitteleminen ei toki ole itseisarvo, kunhan ne huomioidaan asiaankuuluvalla tavalla koko uudistuksessa. Näin ei kuitenkaan ole välimietinnössä tehty. Vaikka uudistuksella on monia tavoitteita, ei valtion velvoitetta vahvistaa sosiaaliturva-oikeuden ja muiden TSS-oikeuksien toteutumista voi uudistuksen valmistelussa ohittaa. Toivomme, että tämä korjaantuu kokonaisuudistuksen ja yksittäisten lakiesitysten jatkovalmistelussa.

Ihmisoikeudet asettavat sosiaaliturvajärjestelmän uudistamiselle selkeät, sitovat reunaehdot. Oikeuksien vähimmäistason toteutuminen on turvattava syrjimättömästi kaikissa olosuhteissa. Ihmisoikeusvelvoitteet eivät määritä sitä, miten sosiaaliturva tulee järjestää. Kaiken ytimessä on kuitenkin ihmisoikeuksien yhdenvertaisen toteutumisen edistäminen.

Sosiaaliturvajärjestelmän on taattava, että jokainen kykenee tyydyttämään perustarpeensa ja osallistumaan elämään yhteiskunnassa muiden rinnalla. Keskeistä on huolehtia, etteivät uudistukset heikennä entisestään niiden asemaa, joiden oikeudet nykyisellään toteutuvat muita heikommin.

Valtion ihmisoikeusvelvoitteiden täyttämiseen ei riitä, että kattava sosiaaliturvajärjestelmä on olemassa. Ihmisoikeudet toteutuvat vasta silloin kun oikeuksien haltijat tosiasiallisesti saavat tarvitsemansa edut ja palvelut, ja nämä ovat riittäviä tasoltaan. Tämä edellyttää tosiasiallista saavutettavuutta ja alikäytön ehkäisemistä.

Heikennyskielto

Valtio voi itse päättää, miten se edistää oikeutta sosiaaliturvaan. Sen liikkumavaraa kuitenkin rajoittavat tietyt periaatteet, tärkeimpänä TSS-oikeuksien heikennyskielto. Jopa talouskriiseissä oikeuksien heikennykset ovat sallittuja vain tiukoin ehdoin. Ensinnäkin valtion on osoitettava, että tietyt heikennykset ovat välttämättömiä, jotta ihmisoikeuksien kokonaisuuden toteutuminen voidaan turvata. Heikennyksiä on täytyntä edeltää kaikkien vaihtoehtojen huolellinen punninta ja niiden on oltava väliaikaisia, rajattuja kriisitilanteen ajaksi. Ihmisillä, joita heikennykset koskisivat, on oltava mahdollisuus osallistua niitä koskevaan päätöksentekoon.

Huomio heikoimmassa asemassa oleviin ihmisiin ja syrjinnän kielto

Ihmisoikeusvelvoitteiden vähimmäistason ydin on oikeuksien vähimmäistason yhdenvertainen toteutuminen. Suurimmalle osalle suomalaisista sosiaaliturvajärjestelmä toimii hyvin. Yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja turvaamiseksi uudistuksessa onkin keskityttävä parantamaan niiden ihmisten asemaa, jotka ovat yhteiskunnassamme sosioekonomisesti kaikkein heikoimmassa asemassa tai nykyisessä järjestelmässä väliinputoajia. Näitä ovat esimerkiksi eri syistä syrjinnälle alttiit ryhmiä sekä köyhyyttä, asunnottomuutta, pitkäaikaistyöttömyyttä ja työkyvyttömyyttä kokevat, vankeusrangaistusta suorittavat, sekä nuoret. Samoin on arvioitava vaikutukset eri tavoin marginalisoitujen ja syrjinnälle alttiiden ihmisten, kuten saamelaiden, sateenkaari-ihmisten, vammaisten henkilöiden, romanien ja Suomessa asuvien ulkomaalaisten elämään. Erityistä huomiota on kiinnitettävä moniperustaiseen syrjintään.

Haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien toteutumisen edistämisen on oltava uudistuksen keskiössä. Se ei voi olla sivuseikka, joka huomioidaan vasta kun isot linjat on lyöty lukkoon. Tämän vuoksi on hyvin ongelmallista, että välimietintö on kirjoitettu pääasiassa ”mediaanikansalaisen” näkökulmasta.

Tämä edellyttää, että uudistuksessa ja sen jokaisessa alaprosessia identifioidaan ja keskitytään edistämään niiden asemaa, joiden oikeudet nykyisellään toteutuvat heikoimmin, tai jotka ovat haavoittuvassa asemassa.

Saavutettavuuden eri ulottuvuuksien turvaaminen on avainasemassa yhdenvertaisuuden toteutumisessa. Fyysisen saavutettavuuden osalta on huomioitava esimerkiksi vammaisten henkilöiden tilanne, tai palveluiden alueellinen saavutettavuus. Lisäksi saavutettavuus edellyttää sitä, että etuuskien tai palveluiden saantikriteerit ja niihin liitetyt ehdot ovat kohtuullisia, oikeasuhteisia ja läpinäkyviä, eikä vastikkeellisuus tee niistä tosiasiallisesti syrjiviä. Ehdot eivät saa olla ihmisen terveydentilan tai työkyvyn kannalta kohtuuttomia, eikä kielitaidon tai digitaitojen ja -välineiden puute saa asettaa ketään eriarvoiseen asemaan. Saavuttavuus edellyttää myös yhdenvertaisen osallisuuden ja tiedonsaannin turvaamista. Edunsaajien on voitava vaikuttaa päätöksentekoon hallintoon ja saada siitä riittävästi tietoa. Hakuprosessien vaikeaselkoisuus ja ennakoimattomuus ei saa johtaa etuuskien ja palvelujen alikäyttöön.

Ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin keskeisyys

Ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää, että uudistus pohjataan huolellisiin ihmisoikeusvaikutusten arviointeihin. Tätä ei mainita luvussa 4 lueteltujen vaikutusarviointien yhteydessä. Lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeen (2022) mukaisesti tämä on tehtävä jo lakihankkeita suunniteltaessa ja sääntelyvaihtoehtoja harkittaessa.

Ihmisoikeusvaikutusten arviointi ei tarkoita sääätämisympäristöstä koskevia perusteluja, vaan yhteiskuntatieteellistä tarkastelua siitä, miten ehdotus vaikuttaa eri ihmisten ja ihmisryhmien oikeuksien toteutumiseen käytännössä. Lapsi-, sukupuoli- ja vammaisvaikutusten arviointi on osa tätä, ja on hienoa, että lapsikuulemisia onkin järjestetty. Sosiaaliturvaa uudistettaessa on keskeistä tunnistaa ja huomioida vaikutukset myös muihin köyhyyttä kokevien ja köyhyysriskissä elävien ihmisryhmiin (ks. yllä kohta 3).

Lain valmisteluvaiheessa tehtävien perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointien lisäksi on oleellista, että näitä vaikutuksia arvioidaan myös politiikkaa toteutettaessa. Suomessa ei nykyisellään kerätä riittävästi tietoa siitä, miten oikeudet sosiaaliturvaan ja riittävään elintasoon toteutuvat marginalisoiduissa tai syrjinnälle alttiissa ryhmissä.

Osallisuus ja ihmisten kuuleminen

Sosiaaliturvauudistuksen on jatkettava laajalla yhteistyöllä ja riittäväillä valmistelun resursseilla tulevalla hallituskaudella. Uudistusta tehdään sosiaaliturvaa käyttäviä ihmisiä varten. Jotta tämä näkökulma säilyy kirkkaana, tulee erilaisia ihmisiä edustavat järjestöt pitää jatkossa tiiviimmin mukana uudistuksessa. Eri ihmisryhmiä tulee myös kuulla suoraan. Kuuleminen on välttämätöntä, sillä YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitean mukaan ihmisillä on oikeus osallistua sosiaaliturvaa koskevaan päätöksentekoon.

Näitä ihmisryhmiä voidaan kuulla sekä suoraan että heidän parissaan työskentelevien järjestöjen kautta. Kuuleminen on välttämätöntä myös siksi, että ihmisillä on oikeus osallistua sosiaaliturvaa koskevaan päätöksentekoon, kuten YK:n TSS-komitea on todennut. Tämä tarkoittaa oikeutta osallistua niin järjestelmän suunnitteluun, toimeenpanoon, seurantaan kuin arviointiinkin.

Jaostojen ja mahdollisesti uudelleen asetettavan komitean koostumuksessa on huomioitava vahvemmin myös muut kuin työmarkkinajärjestöt. Heikoimmassa asemassa olevat ihmiset eivät ole ammatillisesti järjestäytyneitä. Erityisesti on syytä huomioida pienempiä ruohonjuuritason kansalaisyhteiskunnan toimijoita, joilla on arvokasta tietoa ja kokemusta ihmisten arjesta. Myös digitaalisia välineitä voidaan hyödyntää kuulemisessa ja osallistumisessa.

Vaikka uudistusprosessia on viety läpi hyvin avoimella ja läpinäkyvällä tavalla, on valitettavaa, että lausuntokierros välimietinnöstä avattiin vasta välimietinnön hyväksymisen ja julkaisemisen jälkeen, eikä lausuntoja huomioitu välimietintöä laadittaessa.

Perusturvan tason nostaminen

Osana ihmisoikeusvelvoitteiden puutteellista käsittelyä ilmentää välimietinnössä se, että ihmisoikeussopimusten Suomelle antamat ratkaisut ja kommentit on jätetty käsittelemättä riittävällä tasolla. Luvussa 3 mainitaan Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean Suomelle perusturvan riittämättömästä tasosta antamat moitteet, mutta esiin ei tuoda sitä, kuinka toistuvia nämä moitteet ovat olleet sekä kyseiseltä komitealta että YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitealta. Kuten 'Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi lainvalmistelussa' -ohjeistuksessa (2022) todetaan, tulee valvontaelinten suositukset ja ratkaisut kuitenkin ottaa huomioon lainsäädäntöprosessissa.

YK:n TSS-komitea piti sosiaaliturvan tilaa niin huolestuttavana, että otti sen nopeutettuun seurantaan, edellyttäen Suomelta uutta raportointia toimistaan sosiaaliturvan parantamiseksi vuonna 2023. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean lukuisista langettavista ratkaisuista viimeisin on helmikuulta 2023. Sen mukaan perusturvan taso Suomessa ei vastaa Euroopan sosiaalisen peruskirjan velvoitteita. Välimietinnössä ei myöskään todeta selkeästi sitä, että jokaisessa neljässä kansallisessa perusturvan riittävyyden arviointiraportissa on perusturvaetuuksien todettu olevan riittämättömiä kattamaan kohtuullisen minimin mukaista kulutusta (poikkeuksena takuueläke).

Perusturvan taso onkin nostettava Suomen ratifioimien ihmisoikeussopimusten edellyttämälle tasolle. Sosiaaliturvauudistuksen yhteydessä on luotava tähän tarkoitukseen pitkän tähtäimen suunnitelma.

